ŞAKÎK-İ BELHÎ

Tebe-i tabiînden. Evliyânın büyüklerindendir. Künyesi Ebû Ali olup, babasının ismi İbrâhîm'dir, İbra hîm Edhem'in (radıyallahü anh) talebesi, Hâtim-i Esâm'ın (radıyallahü anh) hocasıdır. Dünyâya gönül bağlamayıp, haramlardan ve şüphelilerden şiddetle kaçardı. Şüpheli korkusuyla mübahların da çoğuna yaklaşmadı. Ticâretle uğraşırdı. 174 (m. 790) senesinde vefât etti.

Hazreti Şakîk'in tövbe etmesine Türkistan'daki bir putperest sebeb oldu. Ticâret için Türkistan'a gitti. Merak edip bir puthâne'ye girdi. Puta, isteklerini yana yakıla anlatan bir putpereste; "Seni ve herşeyi yoktan var eden, alîm ve kudretli bir yaratanın var. Sana hiç bir fayda ve zararı olmayan puta tapacağına Allahü teâlâya ibâdet et" dedi. Putperest, "Eğer söylediğin doğru ise, O, sana senin memleketinde rızk vermeye kâdirdir. Madem öyledir, niçin tâ buralara kadar geldin?" dedi. Şakîk-i Belhî hazretleri, bu söz üzerine derin düşüncelere daldı ve Belh şehrinin yolunu tuttu. Yolda gelirken bir mecûsî ile yolculuk yaptı. Mecûsî, Hazreti Şakîk'in tüccâr olduğunu öğrenince "Eğer kısmetin olmayan bir rızık peşindey sen, kıyâmete kadar gitsen onu ele geçiremezsin. Şayet kısmetin olan bir rızk peşindeysen onun arkasında koşmana lüzum yoktur. Çünkü sana ayrılan rızkın seni bulur" dedi. Bu söze Hazreti Şakîk hayran kaldı. Dünyâya karşı meyli azaldı. Artık âhıret için çalışacağına kendi kendine söz verdi. Belh şehrine geldi. Belh'de müthiş bir kıtlık vardı. İnsanlar yiyecek bir şey bulamıyorlardı. Bu yüzden kimsenin yüzü gülmüyordu: Şakîk-i Belhî (radıyallahü anh), çarşıda neş'eli bir köleye "Ey köle, herkes üzüntü içindeyken, senin neş'ene sebep nedir?" deyince, köle, "Niçin üzüleyim? Benim efendim zengin bir kimsedir. Beni aç, çıplak bırakmaz ki" dedi. Hazreti Şakîk, bu söze şaştı ve "Aman yâ Rabbi! Az bir dünyalığı olan şu zenginin kölesi böyle neş'eli. Halbuki, sen bütün canlıların rızıklarına kefil oldun. Biz niçin gam ve keder içinde olalım" deyip dünyâ meşgûliyetlerinden elini çekti.

Samîmi bir tövbe ile âhırete yöneldi. Allahü teâlâya olan tevekkülü son derece fazlalaştı, İbrâhîm Edhem hazretlerinin sohbetlerine başladı. Ondan feyz alarak olgunlaştı. İbrâhîm Ethem'le (radıyallahü anh) olan sohbetlerinden birini kendisi şöyle anlattı: "Hocam ile Mekke'de buluştum. Bana Hızır aleyhisselâm ile olan karşılaşmasını anlattı. Buyurdu ki, "Hızır ile bir defa görüştüm. Bana yeşil bir kabın içinde, güzel kokulu sekbaç ismindeki ekşili bir yemekden verdi. "Bunu ye, ey İbrâhîm!" dedi. Almadım. Hazreti Hızır, bana "Meleklerden duyduğuma göre, bir kimse verileni kabûl etmezse, bir şey verilmesini istediği yerden eli boş döner" buyurdu."

Şakîk-i Belhî (radıyallahü anh) gençliğinde gençlerin reîsi idi. Birgün arkadaşlarıyla birlikte, Mecûsîlerin taptıkları ateşin bulunduğu tapınağa geldiler. Arkadaşlarına, "Haydi içeri girelim. Mecûsîler ne yapıyorlar? Ateşe nasıl tapıyorlar, bakalım" dedi. İçeride güzel yüzlü bir gencin ateşe tapınmakta olduğunu gördüler. Hazreti Şakîk o gence, müslüman olmasını teklif etti. O genç Hazreti Şakîk'in yanına gelip ona bir tokat vurdu. Hazreti Şakîk ve arkadaşları buna bir ma'nâ veremeyip, dışarı çıktılar. Hazreti Şakîk, "Kendi kusurlarım sebebiyle bu Mecûsî müslüman olmadı. Sözüm te'sîr etmedi" diyerek, tövbe ve istiğfar eyledi. Hattâ, kusur ve günahlarının affı için ağladı, çok gözyaşı döktü. Uzun yıllar ilim öğrendi. Büyük âlimler arasına girdi. Allahü teâlânın katında sevilen kimselerden oldu. Aradan uzun yıllar geçmişti. Bir gün talebeleriyle yine o Mecûsîlerin tapındığı yere geldiler. Talebelerine. "Geliniz Mecûsîleri görelim de, onlar gibi olmadığımız için Allahü teâlâya şükredelim" buyurdu. İçeri girdiklerinde, ihtiyâr bir Mecûsînin ateşe tapınmakta olduğunu gördüler. Şakîk (radıyallahü anh) ona, "Niçin müslüman olmuyorsun? Güzel simâlı bir ihtiyârsın" deyince, ihtiyâr, "Bana İslâmı anlat" dedi. Hazreti Şakîk ona İslâmiyeti anlattı. O da müslüman oldu. Beraberce dışarı çıktılar. Giderken, Hazreti Şakîk, yeni müslüman olan ihtiyâra, "Filan târihte, Mecûsilerin bu tapınağında bir genç vardı. Şimdi ne hâldedir?" diye sordu. İhtiyâr "İşte ben o gencim" dedi. Hazreti Şakîk çok hayret etti ve "Sana o zaman müslümanlığı anlattım, müslüman olmanı teklif ettim, kabûl etmedin. Şimdi anlattım, hemen müslüman oldun. Hikmeti nedir?" diye sordu. İhtiyâr bunu şöyle cevaplandırdı: "O zaman senin sözün bana te'sîr etmedi. Şimdi ise o kadar temiz ve nurlusun ki, benim pislik ve zulmetimi giderip temizledin. Allahü teâlâ da senin nûrunu arttırsın" dedi. "Oradakiler "Âmin" dediler.

Birgün yolda bir gayr-i müslim Şakîk-i Belhî'ye (radıyallahü anh) dedi ki: "Bir kimse, kendisine rızık verdiği için Allahü teâlâya îmân ve ibâdet ederse, o kimsenin bu yaptığı yalancılıktır." Şakîk bunu duyunca yanındakilere, "Bu kimsenin söylediği sözü bir yere yazınız" buyurdu. O gayr-i müslim dedi ki: "Nasıl olur, senin gibi yüksek bir zât, benim gibi birinin söylediği sözü kaydeder mi?" Hazreti Şakîk buyurdu ki, "Evet biz, kim olursa olsun doğruyu söyleyen kimsenin sözünü alır, kabûl ederiz. Peygamber efendimiz buyuruyor ki:"Hikmet, mü'minin gayb ettiği malıdır. Nerede bulursa alsın." Bu sözler karşısında hayrette kalan gayr-i müslim "Bana İslâmiyeti anlat. Ben de müslüman olacağım. Senin dînin hak dindir. Tevâzu ve hakkı kabûl etmeyi emretmektedir" dedi ve müslüman oldu.

Zengin olan zâtlardan birisi. Hazreti Şakîk'e dedi ki: "Ben senin ihtiyâçlarını, kendi malımdan karşılayayım." Şakîk (radıyallahü anh) buyurdu ki, "Kabûl ediyorum, ama şu şartla, bana verdiklerinden dolayı hazinende noksanlaşma olursa, malların hırsızlar tarafından çalınıp telef olursa, -olur ya- bir gün bu niyetinden ayrılıp bana nafaka vermekten vazgeçersen, bende bir kabahat görüp vermekte olduğun nafakayı kesersen ve ömrün bitip ölürsen ve ben de nafakasız kalırsam ne olacak? Bütün bunların olmıyacâğına dair bana bir teminat verebilirsen teklifini kabûl edeyim. Halbuki, benim rızkımı öyle bir zât veriyor ki, bütün mahlûkların rızıklarını verdiği halde hazinelerine zarar verme durumu yoktur. Bu kadar günahlarımız olduğu ve en ince teferruatına kadar bütün yaptıklarımızı bildiği halde ihsânı ve merhameti o kadar boldur ki, kimsenin rızkını kesmiyor. Sonra onun için ölüm diye birşey yoktur. Böyle bir zât rızkıma kefil olmuş iken başkasından birşey beklemekliğim kulluğuma yakışır mı? Her türlü ayıb ve kusurlardan uzak olan böyle bir zâtı bırakıp da, kendim gibi âciz olan bir kula el açarsam Rabbim gücenmez mi ve böyle yapan kimselerin ne kadar zavallı ve akılsız oldukları meydanda değil midir?" Bunun üzerine o zengin kimse birşey diyemedi.

Bir gün, kendilerine nasîhat kâr etmeyen bir grub insanlara şöyle buyurdu: "Eğer çocuk iseniz mektebe, deli iseniz tımarhâneye, ölü iseniz kabristana gidin. Ama müslüman iseniz müslüman olmanın şartlarını yerine getiriniz!"

Şakîk-i Belhî (radıyallahü anh) bir gün hocalarından Ebû Hâşim er-Rummânî'yi ziyâret etti. Hocası Hazreti Şakîk'in cebini kabarık görünce ne olduğunu sordu. Hazreti Şakîk "Dostlarımdan biri, orucunu bunlarla açmanı arzu ediyorum. Lütfen kabûl et diye yiyecek bir şeyler verdi. Çok ısrar ettiği için ben de kabûl ettim" dedi. Bunun üzerine hocası "Demek sen akşama kadar yaşıyabileceğini düşünebiliyorsun" diyerek sitem etti.

Bir sene hacca gitmek üzere yola çıktı. Bağdâd'a Vardığında Halife Hârûn Reşîd bunun geldiğini haber aldı ve yanına çağırttırdı. Hazreti Şakîk, halifenin yanına geldi. Halife Hârûn Reşîd sordu: "Zâhid olan Şakîk-i Belhî sen misin?" Hazreti Şakîk: "Şakîk benim ama zâhid değilim" dedi. Halife nasîhat isteyince şöyle buyurdu: "Aklını başına topla ve çok dikkatli ol. Allahü teâlâ sana Hazreti Ebû Bekr-i Sıddîk'in makamını verdi ki, senden, onda olduğu gibi doğruluk istiyor. Sana Hazreti Ömer-ül-Fârûk'un makamını verdi ki, senden, onda olduğu gibi, hak ile batılı ayırmanı istiyor. Sana Hazreti Osman-ı Zinnûreyn'in makamını verdi ki, senden, onda olduğu gibi haya ve kerem (çok lütuf ve ihsân) sahibi olmanı istiyor. Sana Hazreti Aliyyül Mürtezâ'hın makamını verdi ki, senden onda olduğu gibi ilim ve adâlet istiyor." Hârûn Reşîd "Biraz daha nasîhat et" deyince, Hazreti Şakîk buyurdu ki, "Allahü teâlânın Cehennem diye bilinen bir yeri vardır ve seni de oraya bekçi yaptı. Eline üçşey verdi ki bunlar mal, kılıç ve kırbaçdır. İnsanları bu üç şeyle Cehennemden uzaklaştır. Muhtaç biri gelirse ona mal ver. Allahü teâlânın emirlerine aykırı davrananları bu kırbaçla edeblendir, yola getir. Başkalarına haksızlık edenlerin, haksız yere adam öldürenlerin karşısına bu kılıçla sen çık. Eğer bunları yapmazsan Cehenneme ilk gidecek olan sen olursun." Halife biraz daha nasîhat istedi. Hazreti Şakîk buyurdu ki, "Sen suyun menbaı (kaynağı) gibisin. Senin vâlilerin, kumandanların da bu suyun kolları gibidir. Suyun menbaı saf, temiz, berrak olursa, suyun kolları da berrak olur. Suyun menbaı temiz olup, kollarda hafif bulanıklık olursa da zararı olmaz. Ama menbaı bulanık olursa, artık suyun kollarının saf ve berrak olmasını ümid etmek mümkün olmaz." Hârûn Reşîd: "Biraz daha anlat" dedi. Şakîk (radıyallahü anh) buyurdu ki: "Düşün ki çölün ortasında kaldın, susuzluktan ölmek üzeresin. Birisi getirip bir içim su satsa bu suyu kaça alırsın? O da "Ne kadar istiyorsa onu verir, suyu satın alırım" dedi. Şakîk (radıyallahü anh) buyurdu ki: "Elinde su bulunan kimse, bu suya mukabil senden servetinin yarısını istese, yine râzı olur musun?" Hârûn Reşîd, "Evet râzı olurum" dedi. Hazreti Şakîk buyurdu ki, "Düşünki servetinin yarısını verip satın aldığın suyu içtin. Bir zaman geçince bu suyu dışarı atmak ihtiyâcını duydun, fakat idrar yapamadın. Öyle ki ölecek hâle geldin. Birisi çıkıp dese ki, ben senin bu sıkıntından kurtulmana sebeb olurum, lâkin buna mukabil olarak mülkünün öbür yarısını isterim, dese ne yaparsın?" Hârûn Reşîd, "Elbette râzı olurum. Ben o sıkıntıda iken servetimin ne ma'nâsı var?" dedi. Bunun üzerine Hazreti Şakîk buyurdu ki, "O halde önce içtiğin sonra idrar yoluyla dışarıya attığın bir içim su kıymetinde bile olmıyan şu servetine sakın güvenme. Bir kimseye karşı bununla öğünme." Bu nasîhatlardan sonra Hârûn Reşîd çok ağladı. Hazreti Şakîk-i Belhî'yi çok hürmet ve saygı ile uğurladı.

Şakîk-i Belhî (radıyallahü anh) Mekke'ye gitti. Orada çok kimseler etrâfında toplanır, sohbetlerinden ve nasîhatlarından istifâde ederlerdi. Birisine dedi ki, "Geçimini nasıl temin ediyorsun? Bir şey bulamazsan ne yapıyorsun?" O kimse dedi ki, "Bir şey bulursam şükrediyorum, bulamazsam sabrediyorum." Hazreti Şakîk, "Belh şehrinin köpekleri de böyledir. Buldukları zaman, sevinirler. Bulamazlarsa bekleyip sabrederler" buyurdu. O kimse dedi ki, "Peki bu husûsta sizin yaptığınız nedir? Cevâbında, "Elimize birşey geçerse, başkalarını kendimize tercih eder, başkalarına veririz. Geçmezse şükrederiz." Bunun üzerine o kimse Şakîk-i Belhî hazretlerine sarıldı ve "Vallahi sen büyük bir zâtsın" dedi. Hacdan dönüp Bağdâd'a geldiğinde va'z vermeye başladı. Hep, Allahü teâlâya tevekkül etmenin lüzumunu anlatırdı. Birisi gelip, kendisine, "Hacca gitmek istiyorum" deyince, o kimseye "Yol harçlığın nedir?" diye sordu. O kimse "Allahü teâlânın benim için takdîr ettiği rızkın mutlaka bana ulaşacağını, bu rızkı başkalarının alamıyacağını, Allahü teâlânın takdîrinin her zaman benimle beraber olduğunu, hangi halde ve durumda bulunursam bulunayım, Allahü teâlânın benim durumumu benden daha iyi bilmekte olduğunu bilirim" dedi. Bunun üzerine Şakîk-i Belhî, "Çok güzel, ne güzel yol harçlığın var. Tevekkül böyle olmalı. Güle güle git kardeşim. Yolun açık olsun" buyurdu.

Şakîk-i Belhî (radıyallahü anh), İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe'yi çok medheder şöyle buyururdu:

“İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfe bu zamanda insanların en vera’ sahibi (haram ve şüphelilerden sakınanı) en âlimi, en çok ibâdet edeni, en cömert olanı, dînin emirlerine uymakta en ihtiyâtlı davrananı, Allahü teâlânın dîninde, kendi görüşü ile bir şey söylemekden en çok sakınanı idi. Bir mes’eleyi açıklıyacağı zaman, bütün talebelerini toplar, hepsi bu mes’elenin dîne uygun olduğunda ittifâk edince, “Bu mes’eleyi filan bölüme yazınız” derdi.”

Hazreti Şâkîk-i Belhî’nin bir gün yanına bir ihtiyâr gelip, Allaha tövbe etmek istediğini bildirdi. Ona buyurdu ki: “İyi ama, keşke tövbe etmek için bu zamana kadar beklemeseydin.” O kimse: “Öyle ama, yine de ölmeden önce geldiğim için erken gelmiş sayılırım” dedi. Hazreti Şakîk “Hoş geldin ve ne iyi ettin” buyurdu. Bunun üzerine o kimse tövbe etti ve tövbesinden vazgeçmedi. Buyurdular ki:

“Bir musîbet geldiğinde feryâd-ü figân eden kimse Allahü teâlâya karşı gelmiş olur. Ağlayıp, sızlamak, belâ ve musîbeti geri çevirmediği gibi, insanın sabredenlere verilen sevâb ve mükâfattan da mahrûm olmasına sebeb olur.”

“Bir kimsenin yanında mübârek bir zâtın iyilik ve güzel hâlleri anlatılır da, o kimse bundan zevk duymaz ve o mübârek zâta karşı kalbinde muhabbet hâsıl olmazsa, bilsin ki kendisi kötü kimsedir.” “Sıkıntının mükâfatını bilen, ondan kurtulmağa heves etmez.”

“Şeytanı en çok kızdıran iki şey, onun vesvesesine aldırmamak ve Allahü teâlânın zâtı hakkında düşünmemektir.” (Allahü teâlânın yarattıkları hakkındaki tefekkür makbûldür.)

“Bir kusuru ve ayıbı var diye bir kimseyi kötüleyen, hakaret eden kimse, kendi kendini helak etmiş demektir. İnsanlar, bir kimse hakkında “Bundan bize zarar gelmez bu emîn bir kimsedir” derlerse, o kimse, bütün insanların zarar ve kötülüklerinden emîndir. Kim müslümanların aleyhinde konuşur, onları gıybet eder, onlara iftira ederse, aralarında söz taşıyıp koğuculuk yaparak müslümanları birbirine düşürürse, müslümanların hakkını gözetmez, onların kalblerini kırar, incitirse ve onları kendinden aşağı görürse, o kimse şeytanın hizmetçisi olmuş olur, dünyâda fakîr olur, âhırette iflâs etmiş vaziyette hakîr ve zelîl olur.”

“Rızkı husûsunda Allahü teâlâya tevekkül eden kimsenin güzel huyları fazlalaşır, cömert olur ve ibâdetlerinde vesvese bulunmaz.”

“Allahü teâlânın azâbından korkmanın alâmeti haramları terk etmektir. Allahü teâlânın rahmetinden ümidli olmanın alâmeti de çok ibâdet etmektir.”

“İleride tövbe ederim diye günaha devam edenler, daha yaşarız ümidiyle, tövbeyi geciktirenler, hattâ, Allahü teâlânın azâbını düşünmeyip, rahmetini ümid ederek tövbe etmiyenler, çok, büyük gaflet ve felâket içindedirler.”

“Gönül ferahlığı, hesap kolaylığı ve can rahatlığı fakirlerin hâlidir. Gönül meşgûliyeti, hesapların zorluğu ve can sıkıntısı da zenginlerin hâlidir.”

“Ölüme şimdiden hazırlanmanız lâzımdır. Çünkü, bir geldi mi geri gönderemezsiniz.”

“Kendisine bir şey ikram ettiğin kimse ile, sana ikramda bulunan iki kişinin senin kalbindeki yerlerine dikkat et. Eğer kalbindeki muhabbet, kendisine ikramda bulunduğun kimseye karşı daha fazla ise, bu ikram ve muhabbetin Allah için olduğu anlaşılır. Ama kalbindeki muhabbet, sana ikramda bulunan kimseye karşı daha fazla ise, bu dostluk menfaat içindir?

“Misâfiri çok severim. Çünkü, rızkını Allahü teâlâ Veriyor. Ben hiçbirşey yapmıyorum. Bununla beraber, Allahü teâlâ bana sevâb veriyor.”

Akıllı, zekî, derviş, zengin ve cimri’nin kimlere denildiğini yediyüz tane âlimden sordum. Hepsi de birbirine yakın cevaplar verip şöyle dediler: “Dünyâyı, sevmeyen kimse, akıllıdır. Dünyânın aldatıcı ve yalan olan zevklerine aldanmayan kimse, zekî’dir. Allahü teâlânın takdîr ettiğine râzı olan, kanâat eden, zengindir. Dünyâya âit arzusu bulunmayan, Allahü teâlânın rızâsını isteyen kimse, dervişdir. Allahü teâlânın verdiği ni’metlerden, mahlûkuna faydalı olanları vermekten kaçınan, cimridir.”

“Dilini muhafaza et. Amel defterinde ve terazide sevâbını bulamıyacağın söz söyleme. Hattâ sözü söylemeden önce düşün ve “Ben bu sözü söylemezsem beni Cehenneme atarlar” diye karar veremezsen o sözü hiç söyleme!”

“Dörtbin hadîs-i şerîf içinden, dörtyüz tane, bundan da kırk tane ve nihâyet bunların içinden de şu dört hadîs-i şerîfi seçtim:

1. Kalbini kadına bağlama. Zîrâ bugün senin ise yarın başkasındadır. Eğer kadına itaat edersen Cehenneme atılırsın.

2. Kalbini mala bağlama. Zîrâ mal sana emânettir. Bugün senin ise de yarın başkasınındır. Başkasının malı için kendini yorma. Başkasına hoş gelir, fakat günahı sanadır. Eğer kalbini mala bağlarsan Allahü teâlânın haklarını gözetemezsin. Kalbine fakîrlik korkusu girer ve şeytana itaat edersin.

3. Herhangi bir şey husûsunda kalbinde bir sıkıntı olursa o şeyi terk et. Zîrâ mü’minin kalbi, şahit yerindedir. Şüphelilerden sıkılır, helâlde ise sükûnet bulur (sakin olur).

4. Bir işin makbûl olacağı hükmüne varmadan o işi yapma.”

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) El-A’lâm cild-3, sh. 171

2) Tabakât-üs-sûfiyye sh. 61, 66

3) Fevât-ül-vefeyât cild-1, sh. 187

4) Vefeyât-ül-a’yân cild-1, sh. 226

5) Hilyet-ül-evliyâ cild-8, sh. 58

6) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 65

7) Tehzîb-İbn-i Asâkir cild-6, sh. 327

8) Mîzân-ül-i’tidâl cild-1, sh. 449

9) Ulemâ-ül-Müslimîn sh. 70

10) Tenbîh-ül-gâfilin sh. 81, 75

11) Tezkiret-ül-evliyâ, sh. 125